

ANDREJKA ŽEJN

LUCIEN TESNIÈRE IN KOROŠKA SLOVENSKA NAREČJA

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.31.2.12](https://doi.org/10.3986/JZ.31.2.12)*V spomin na Urbana Popotnika (1954–2024)*¹

Prispevek uvodoma predstavlja ozadje koroškega plebiscita leta 1920 in francosko zunanjo politiko, ki je omogočila Tesnièrjevo lingvističnogeografsko raziskavo dvojine v slovenščini. Tesnière je bil kot eden od članov mednarodne plebiscitne komisije posebej povezan s Koroško in je tamkajšnje razmere s »slovanskega vidika« podrobneje opisal v uvodu v atlas. Analiza koroškega gradiva kaže, da je uspešno premostil meddržavne politične ovire. Poleg tega je zavrnil tezo o povezavah med ohranjenostjo dvojine in zastalostjo civilizacije.

Ključne besede: Lucien Tesnière, avstrijska Koroška, Kanalska dolina, lingvistični atlas, dvojina

Lucien Tesnière and Carinthian Slovenian Dialects

This article begins with an account of the background to the Carinthian plebiscite (1920) and French foreign policy, which made Tesnière's linguistic and geographical study of the Slovenian dual possible. As a member of the international plebiscite committee, Tesnière had a special connection to Carinthia and described the situation there in detail from a "Slavic perspective" in the introduction to his atlas. The analysis of the Carinthian material shows that he succeeded in overcoming international political obstacles. Furthermore, he rejected the thesis that there was a connection between the preservation of the dual and cultural backwardness.

Keywords: Lucien Tesnière, Austrian Carinthia, Canale Valley, linguistic atlas, dual

Andrejka Žejn ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana ■ andrejka.zejn@zrc-sazu.si ■ <https://orcid.org/0000-0001-8028-0193>

Prispevek je nastal na osnovi avtoričinega prispevka na 5. Slovenskem dialektološkem posvetu v okviru konference DiaClas-SDP 5, ki je potekala na ZRC SAZU v Ljubljani od 22. do 25. 4. 2025. Temelji na raziskovalnih podatkih iz že obstoječih in javno dostopnih virov, ki so navedeni v razdelkih Arhivski vir in Literatura.

- 1 Urban Popotnik je bil Ziljan, ki je bil globoko zakoreninjen na domači Zilji, a obenem nadvse svetovljanski in vnet povezovalc slovenske in nemške narodne skupnosti na Koroškem. Če bi s Tesnièrjem živel v istem času in bi Tesnière imel možnost, da obiše Koroško, bi bil zagotovo gost v Urbanovi hiši v Bistrici na Zilji.

1 Uvod

Lucien Tesnière je bil osemdeset let po Rusu Izmailu Ivanoviču Sreznjevskem drugi tuji raziskovalec slovenskih koroških narečij.² Za slovensko jezikoslovje³ ob njegovih drugih raziskavah slovenščine po pomenu prednjači njegova raziskava dvojine v slovenščini, ki je nastala v obdobju razcvetanja lingvistične geografije in ki je prva lingvističnogeografska raziskava za slovenski jezik in slovanske jezike sploh. Osrednja rezultata raziskave sta monografija *Oblike dvojine v slovenščini* (*Les formes du duel en Slovène*) (Tesnière 1925a) kot glavna in *Lingvistični atlas za študij dvojine v slovenščini* (*Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*) (Tesnière 1925b)⁴ kot dodatna tema njegove doktorske promocije,⁵ ki je bila maja 1925 na Sorboni in za katero mu je *Institut de France* podelil prestižno nagrado *Volney*. Prispevek postavlja Tesnièrejevo življenje in njegov prihod v Ljubljano v širši zgodovinski kontekst, poglobljeno obravnava vlogo obeh poimensko navedenih informantov za Koroško ter iz spremne besede k atlasu in spremljajoče monografije izlušči specifične njegove raziskave slovenskih koroških narečij v delu današnjega zamejstva, tj. na današnjem avstrijskem Koroškem, v dolinah Podjuna, Rož in Zilja, pa tudi v Kanalski dolini v današnji Italiji.⁶ Ravno Koroška, o kateri je Tesnière razmišljal še leta po odhodu iz Ljubljane, je bila ena ključnih točk na njegovi slovenski poti.

2 Sreznjevski je bil tudi študijski mentor Baudouina de Courtenaya, ki je v letih 1872 in 1873 s štipendijo ruskega ministrstva za izobraževanje popisoval zahodna slovenska narečja (Kenda-Jež 2017). Med Sreznjevskim in Tesnièrem je mogoče najti kar nekaj podobnosti, med njimi to, da sta se usmerila na geografsko razsežnost narečij, bila poslana med Slovence na raziskovalno misijo z državno, tj. francosko oz. rusko štipendijo, in da sta s svojim zanimanjem za narečja spodbudila slovenske dialektologe k njihovim lastnim objavam.

3 Globalno gledano to ni Tesnièrjevo najpomembnejše delo v jezikoslovju. Številne biografije njegov doktorat prikazujejo bolj kot epizodo v njegovi karieri in kot njegovo največje delo brez izjeme navajajo posthumno izdano *Éléments de syntaxe structurale* (1959).

4 Večina citatov iz atlasa v prispevku je iz slovenskega prevoda v Tesnière 2022a.

5 Rokopisna doktorska disertacija, monografija in atlas, je bila po zaslugi Vladimirja Pogačnika ob simpoziju, ki je potekal leta 1993 v Ljubljani ob stoti obletnici Tesnièrjevega rojstva, izročena NUK-u (Skubic 2010: 58), kjer se v Rokopisni zbirki trenutno hrani pod inventarno številko 25/93.

6 Slovenski govori Kanalske doline, ki je po prvi svetovni vojni pripadla Italiji, se uvrščajo v koroško ziljsko narečje.

2 TESNIÈRJEVO ŽIVLJENJE DO SODELOVANJA V PLEBISCITNI KOMISIJI NA KOROŠKEM

Lucien Tesnière⁷ se je rodil 13. maja 1893 v Mont-Saint-Aignanu, ki je danes predmestje Rouena, glavnega mesta Normandije. Leta 1910 je pri sedemnajstih letih na liceju v Rouenu opravil klasično maturo z latinščino in grščino. Zaradi zanimanja za jezike je po maturi eno leto preživel v Angliji in pol leta v Italiji. Že takrat je znal tudi nemščino, ki se je učil na liceju in na večkratnih počitnicah v Nemčiji pri svoji varuški. Novembra 1912 se je vpisal na pariško Sorbono, kjer je leta 1913 diplomiral iz nemščine in iz angleščine kot drugega predmeta ter stare nordijsčine kot izbirnega predmeta. Leta 1913 je nadaljeval študij v Leipzigu, kjer je pri profesorju Avgustu Leskienu, nemškem slavistu in indogermanistu, prvič prišel v stik s slovanskimi jeziki. Po kratkem bivanju v Berlinu je leta 1914 na Dunaju nekaj mesecev študiral slovansko filologijo pri Čehu Václavu Vondráku in Hrvatu Milanu Rešetarju. Leta 1914 je na Sorboni zagovarjal diplomu iz nemščine na temo nemške mitologije. Tesnièrejevo institucionalno izobraževanje je prekinila prva svetovna vojna, ki pa ni zavrila njegovega učenja tujih jezikov. Avgusta 1914 je bil mobiliziran v vojsko in kmalu poslan na fronto, naslednje leto je bil zajet in je v ujetništvu ostal več kot tri leta. V tem času je preučeval hebrejščino, se učil ruščino, spodnjo bretonščino, latvijščino, osnove nizozemščine in finščine ter knjižne madžarščine, pa tudi slovenščino.⁸ O njegovem talentu za jezike priča tudi dejstvo, da ga je nemška oblast postavila za francosko-angleško-rusko-italijansko-nemškega tolmača.

Po novembrskem premirju leta 1918 se je Tesnière vrnil v Francijo, bil je imenovan za tolmača za angleščino ter bil nato v Parizu zadolžen za tuji tisk, najprej kot poročevalec za angleški tisk, potem za nemškega, nato pa je vzpostavil jugoslovansko sekcijo in je za *Bulletin périodique de la presse yougoslave* od avgusta do decembra 1919 pisal prva poročila o jugoslovanskem tisku. Poročila so primarno zadevala politično situacijo v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev,

⁷ Glavnino Tesnièrejevega življenjepisa, s poudarkom na zanimanju za jezike, povzemamo po dosedanjih slovenskih (Kolarič 1954; Kranjec 1980; Schlamberger Brezar 2022: 7) ter tujih biografijah (Kahane – Osborne 2015: xxxi–xxxiv; Verdelhan Bourgade 2020; Bergounioux 2022; 2024), ki se opirajo na primarne vire, kot so lastni Tesnièrejev življenjepis (objavljen tudi v Tesnière 1995) in eno od njegovih poročil, nekrolog Tesnièrejevega sodelavca in prijatelja ter arhivski viri.

⁸ Slovenščine v tem obdobju Tesnière v svojem življenjepis iz leta 1937 (gl. Tesnière 1995: 410) ne omenja, podatek o prvem stiku s slovenščino v ujetništvu izvira iz *Slovenske biografije*, natančneje od prof. Sidonije Jeras (Kranjec 1980), slovenske prevajalke francoskega rodu, ki je bila leto dni mlajša od Tesnièreja; rojena je bila v Franciji leta 1894. Leta 1916 je v Bristolu diplomirala iz angleščine in se je leta 1919, leto dni pred Tesnièrejevim prihodom v Ljubljano, preselila v Ljubljano in v prvih letih zasebno poučevala francoščino, angleščino in španščino (Moder 1990: 290).

njeno zunanjo politiko, imenovanja ministrov, politične stranke, vprašanje religije, ekonomijo, povzema pa je tudi, kako jugoslovanski časopisi poročajo o mirovni konferenci v Parizu. Ob tem delu je spoznaval tudi slovenske časopise in se tako učil slovenščino oz. se v njej izpopolnjeval. V letih 1919 in 1920 je, potem ko je opravil izpit iz nemščine, nadaljeval študij v Parizu: ruščino je študiral na *École nationale des langues orientales* in jezikoslovje na *Collège de France* in na *École Pratique des Hautes Études*, kjer se je vpisal na smer »zgodovinske in filološke znanosti« in poslušal med drugim predavanja Antoina Meilleta, svojega kasnejšega mentorja pri doktorski disertaciji, in Julesa Gilliérona, pionirja romanske lingvistične geografije.

3 KOROŠKI PLEBISCIT IN FRANCOSKA POVOJNA ZUNANJA POLITIKA

Leta 1919 je bil na Pariški mirovni konferenci sprejet sklep o koroškem plebiscitu, ki je imel daljnosežne posledice za Slovence na Koroškem in posredno tudi za Tesnièrjeve raziskave koroških narečij. Prav tako pomembna za Tesnièrjevo delo in delovanje v Ljubljani je bila francoska zunanja in kulturna politika po koncu prve svetovne vojne. Zato v nadaljevanju predstavimo dejavnike, ki so po vojni vodili do koroškega plebiscita, in francosko kulturno ekspanzijo po prvi svetovni vojni.

Ob koncu prve svetovne vojne so evropske velesile, zmagovalke vojne, in sicer Francija, Velika Britanija in Italija, skupaj z Američani in (v manjši meri) z Japonci⁹ določale prihodnjo ureditev sveta in na novo začrtale meje nacionalnih držav v Evropi na ozemlju nekdanjih imperijev. Medtem ko so bile nekatere meje določene neposredno po vojni, je novoustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev mednarodno priznanje in meje svojega ozemlja iskala na mirovni konferenci v Parizu leta 1919. Vsaj načelno izhodišče konference je bilo, da naj bi bile državne meje v Evropi usklajene z etničnimi in jezikovnimi mejami. Zaradi pestre zgodovine, širših političnih in gospodarskih interesov ter še vedno potekajočih bojov in neuspešnih pogajanj je bila najbolj problematična meja na Koroškem (Pleterski 1990: 834–839). Eno od teh pogajanj za premirje med jugoslovanskimi in avstrijskimi četami je potekalo tudi v začetku leta 1919 v Gradcu, kjer je bil sprejet predlog, da si posebna ameriška komisija pod vodstvom Američana Shermana Milesa ogleda razmere na terenu južne Koroške in na tej podlagi predlaga demarkacijsko črto med avstrijskimi in jugoslovanskimi četami. Po dogovoru naj bi meja predvidoma upoštevala jasne in nedvoumne značilnosti terena ter nacionalne želje ljudi na splošno (Grafenauer 1970: 318–320; Priestly 2005: 12). Štiričlanski Milesovi komisiji¹⁰ sta se pridružila predstavnika za Avstrijo in

⁹ Te države so imele na mirovni konferenci največjo vlogo, sodelovale pa so tudi številne druge, manj pomembne države (Grafenauer 1970: 325).

¹⁰ Poleg Milesa so bili v njej še trije Američani, poročnik Leroy King, zemljepisni izvedenec Lawrence Martin in profesor na univerzi Columbia Robert J. Kerner.

kraljevino, Avstrijec Albert Peter-Pirkham in koroški Slovenec Lambert Ehrlich. Pot po Koroški so Američani in Peter-Pirkham začeli 27. januarja, 30. januarja se jim je v Celovcu pridružil Ehrlich (Vrečar 2002: 22), in jo končali 5. februarja (Ehrlich 2002: 90; Grafenauer 1970: 320–321). V več poročilih za Archibalda Coolidgea, ameriškega diplomata na Pariški mirovni konferenci, sta podpolkovnik Miles in King predlagala, da meja poteka na Karavankah, ki predstavljajo ostro in nedvomno pregrado, ter ocenjevala, da je večinsko razpoloženje na obiskanem območju proavstrijsko. Dodatno sta vpeljala argument gospodarske celovitosti in neločljivosti Koroške (Priestley 2005: 12–16; Griesser Pečar 2013: 129). Ehrlich, predstavnik Slovencev v komisiji, ki je že med potjo dobil vtis, da je meja določena vnaprej, je Milesove in Kingove argumente problematiziral že 7. februarja v pisnem poročilu za Narodno vlado v Ljubljani. V poročilu je delovanje komisije ocenjeval zelo kritično in ji očital pristranskost. Poročal je, da Slovenci niso dobili priložnosti, da izrazijo svoje želje glede meje, saj je misija večino časa preživela v nemško-avstrijskem delu Koroške nad Dravo in se je tudi zaradi zimskih razmer ustavljala le v večjih mestih. Poleg tega je imela komisija sedež v Celovcu, kjer so Nemci nadzirali celoten gospodarski, vojaški in upravni aparat. Nemškokoroška stran je tako iz različnih vzrokov¹¹ z misijo veliko lažje komunicirala in uveljavljala svoje interese (Ehrlich 2002: 63–65; Pleterski 1990: 838–839; Grafenauer 1970: 320–321; Vrečar 2002: 19–20; Griesser Pečar 2010: 269–283; Rahten 2011: 200). Čeprav sta poročila Milesove komisije nasprotovali tako jugoslovanska kot francoska delegacija¹² in je uradno ostalo v predalu, je ravno to poročilo postalo osnova za ameriško stališče glede reševanja vprašanja meje na Koroškem na mirovni konferenci v Parizu, ki se je začela sredi januarja 1919 (Grafenauer 1970: 328; Rahten 2011: 200). Član slovensko-jugoslovanske delegacije v okviru posebne etnološko-zgodovinske sekcije je bil kot ekspert za etnologijo in zgodovino Koroške ter avtor kritičnega poročila o delovanju Milesove komisije tudi Lambert Ehrlich.¹³ Celotna delegacija je na konferenci bila diplomatski boj proti upoštevanju Milesovega poročila, tako v osebnih razgovorih s pomembnimi tujimi delegati, tudi z ameriškim predsednikom Wilsonom, kot z več tiskovinami, ki so jih širili med delegati in v katerih so opozarjali na načrtno germanizacijo na Koroškem ter zlasti z zgodovinskimi argumenti utemeljevali zahtevo, da se Koroška

11 Grafenauer (1970: 328) na primer navaja še, da je bilo za komisijo pomembnejše mnenje moških kot mnenje žensk in da je komisija prevzela teorijo o koroških Slovencih kot Vendih.

12 Francozi so protestirali proti poročilu, ker je bilo ozemlje v času Milesove komisije pod francoskim poveljstvom in Miles ni imel pooblastila Francozov za svojo akcijo (Perovšek 2002: 64).

13 Ehrlich je na pot iz Ljubljane v Pariz odšel 12. februarja, a ga je avstrijska policija v Celovcu zadržala, tako da je šele 20. februarja prispel v Bern, kjer mu francosko poslanstvo sprva ni hotelo izdati vizuma. Po posredovanju ministra Žolgerja je 14. marca le prispel v Pariz (Ehrlich 2002: 92).

priključi Jugoslaviji (Pleterski 1990: 842; Vrečar 2002: 23; Ehrlich 2002: 100).¹⁴ Zahtevam in argumentom jugoslovanske delegacije so bili naklonjeni tudi Francozi, ki pa so se pod vplivom drugih držav in zaradi lastnih ekonomskih interesov pridružili stališčem ostalih sil (Grafenauer 1970: 330, 332; Ehrlich 2002: 106). Svoj diplomatski boj je jugoslovanska delegacija še stopnjevala po tem, ko je sredi leta 1919 vrhovni svet mirovne konference določil, da bo o dokončni meji na Koroškem odločal plebiscit (Griesser Pečar 2013: 129; Sretenović 2011: 32).¹⁵ Jugoslovanska in avstrijska prizadevanja so se s političnega parketa spet preselila na teren na Koroško.

Z nalogo, da pripravi plebiscit in zagotovi nepristransko kampanjo in izvedbo plebiscita, je bila do aprila 1920 oblikovana plebiscitna komisija, v katero so člane imenovali Velika Britanija, Francija, Italija, Kraljevina SHS in Avstrija. Francoskega predstavnika grofa Louisa Charlesa de Chambruna je kot tolmač¹⁶ spremljal Lucien Tesnière. Na terenu se je komisija prvič sestala 21. junija v Celovcu (Osojnik 2018: 76, 79). Kot po arhivskih virih ugotavlja Osojnik (2018: 92),¹⁷ je bil francoski predstavnik de Chambrun podpornik jugoslovanskih predlogov, a ga drugi člani komisije v njegovih prizadevanjih niso podprli.

Na plebiscitu 10. oktobra 1920 je za Jugoslavijo v cono A¹⁸ glasovalo 40,96 odstotka, za Avstrijo pa 59,04 odstotka udeležencev plebiscita, s čimer je Celovška kotlina postala del avstrijskega državnega ozemlja (Pleterski 1990: 841). Vzroki za izid plebiscita so večplastni, neločljivo povezani tudi s prejšnjimi družbenimi in političnimi procesi na Koroškem. Bili so rezultat učinkovite avstrijske kampanje, ki je med drugim Slovencem obljubljala enake pravice in kulturno-gospodarski razvoj kot za nemško skupnost na Koroškem, pa tudi delovanja široko razporedene mreže zaupnikov napol tajne organizacije Kärntner Heimatdienst, ki je pomenila novo trajno strukturo političnega pritiska na Slovence v deželi (Pleterski 1990: 843–845). Da je bil Tesnière, bodisi preko grofa Chambruna bodisi iz neposrednih stikov s Slovenci ali kot opazovalec dogajanja na Koroškem, dobro seznanjen z dogajanjem in s slovenskimi argumenti, priča odlomek iz pisma, ki ga je teden dni po plebiscitu, 17. oktobra 1920, ko se je za kratek čas vrnil v Francijo, napisal

14 Ehrlich je bil avtor treh tovrstnih besedil, med njimi *La Carinthie*, ki naj bi bila natisnjena v 1000 izvodih, in soavtor več drugih spomenic (Vrečar 2002: 23).

15 Temeljni pravni akti za izvedbo plebiscita so bili postavljeni z 49. in 50. členom Sanžermenske pogodbe med Avstrijo in Jugoslavijo.

16 Po Tesnière 2022b: IX je bil Tesnière tolmač za nemščino in slovenščino.

17 Podrobno o sestankih, predlogih in delovanju plebiscitne komisije v Osojnik 2018: 77–92.

18 Ozemlje Koroške je bilo razdeljeno na cono A in B, potem ko so se na Koroškem boji med jugoslovanskimi in avstrijskimi četami nadaljevali še po začetku konference v Parizu in je Jugoslavija zahtevala delitev plebiscitarnega ozemlja na dve glasovalni cono. Vrhovni svet pariške mirovne konference je odločil, naj cono B zasede avstrijska vojska, jugoslovanska pa cono A (Pleterski 2003: 17–18).

svojemu profesorju A. Meilletu. Iz odlomka pisma veje začudenje, celo trpkost ob izidu plebiscita in na splošno ob situaciji na Koroškem:

Imel bi vam veliko povedati o neuspehu plebiscita s slovanskega stališča in o vzrokih, ki so pripeljali do tako nepričakovane rešitve, da so bili celo Avstrijci močno presenečeni nad premočno večino, ki so jo dosegli. Raje bi se o teh vprašanjih z vami pogovoril osebno. (Tesnière 2022b: IX)¹⁹

V nadaljevanju pisma Tesnière svojemu profesorju omenja, da mu je bila, medtem ko je bil na Koroškem, ponujena služba lektorja v Ljubljani (Tesnière 2022b: IX). Tja ga je povabila oz. poslala francoska organizacija *Service des œuvres françaises à l'étranger*, ustanovljena leta 1920,²⁰ ki je bila med drugim zadolžena za pomoč pri organizaciji francoskih oddelkov na tujih univerzah (Marès 1983: 65–66), spodbujanje izmenjav študentov in ustanavljanje francoskih inštitutov v univerzitetnih mestih držav srednje Evrope. Ta dejavnost je bila povezana z vlogo Francije pri sklepanju mirovnih pogodb in težnjami Francije, da utrdi oz. razširi svoj politični, gospodarski in kulturni vpliv v srednji Evropi, zlasti na Poljskem, Češko-slovaškem, v Romuniji in Kraljevini SHS, kjer je vpliv nemškega jezika upadal (Sretenović 2011: 48–51; Bergounioux 2024: 22). Za novo šolsko leto oktobra 1920 so bile v več mestih, tudi v Ljubljani, ustanovljene katedre za francoščino in podpisani meduniverzitetni sporazumi o redni izmenjavi študentov s Francijo (Sretenović 2011: 50). Vzporedno so bile na francoskih univerzah ustanovljene katedre za slavistiko, npr. katedra v Strasbourgu leta 1919 in Inštitut za slovanske študije na Sorboni leta 1921, podprt z ustanovitvijo revije *Revue des Études slaves* (Chevalier 1997: 37).²¹

4 TESNIÈRE V LJUBLJANI

Ker Tesnière ni imel doktorata in ker je bil uslužbenec francoske vlade, je bil v Ljubljani na seji decembra 1920 izvoljen za honorarnega učitelja za francoski jezik. Predavati je začel v poletnem semestru leta 1921. Od takrat je tri leta, do konca poletnega semestra študijskega leta 1923/1924, v Ljubljani je predaval francosko književnost 19. stoletja in francosko slovnico, imel seminar iz francoske književnosti in vodil vaje iz francoščine ter sodeloval pri ustanovitvi Francoskega

19 Ta in sledeči citirani še neprevedeni odlomki so bili iz francoščine prevedeni z DeepL Pro, s korekturami avtorice prispevka.

20 Nasledila je *Bureau des Écoles et des Œuvres françaises à l'étranger* (Urad za francoske šole in dela v tujini), ki je deloval od leta 1910 (Marès 1983: 66).

21 V reviji je več prispevkov, tudi z gradivom iz koroških narečij, objavil tudi Tesnière.

inštituta v Ljubljani in bil njegov prvi upravnik (Smolej 2008: 103; Skubic 2010: 39).²²

Da je Francija Tesnièrja poslala ravno v Ljubljano, seveda ni bilo naključje. Poleg tega, da je bil idealen kandidat zaradi znanja slovenščine, poznavanja jugoslovanskih političnih razmer, o katerih je poročal za bilten jugoslovanskega tiska, in vsaj posrednega sodelovanja v plebiscitni komisiji na Koroškem, je že omenjeni Antoine Meillet²³ dal idejo, da bi Tesnière za svojo doktorsko disertacijo preučil dvojino v slovenščini (prim. Tesnière 1925a: VIII). Meillet je bil eden vodilnih evropskih jezikoslovcev svojega časa, ki se je tudi sam ukvarjal z dvojino v indoevropskih jezikih,²⁴ pri čemer velja poudariti, da je bil Meilletov pogled na dvojino ideološko motiviran, saj se je pod vplivom evolucijske teorije pridružil naziranju, da dvojsinske oblike izginjajo z napredkom civilizacije (Bergounioux 2024: 18–19), s tem pa je posredno ali kar neposredno slovenščino in Slovence uvrstil med manj civilizirane jezike oz. narode.²⁵

Čeprav je imel Tesnière temo disertacije izbrano že pred prihodom – o njegovih načrtih, da v Ljubljani študira slavistiko, je bilo obveščeno tudi vodstvo ljubljanske fakultete (Skubic 2010: 39) – je precej verjetno, da se je z dejanskim stanjem, tj. z bogato slovensko narečno raznolikostjo in zgodovinskim razvojem, seznanil šele po prihodu v Ljubljano, in sicer prek svojih študentov, Frana Ramovša ter študija starejših in sodobnih besedil (Kolarič 1954: 59–60).

5 TESNIÈRJEV MODEL LINGVISTIČNE GEOGRAFIJE

Medtem ko je temo doktorata določil Meillet, se je Tesnière sam odločil, da bo uporabil metodo lingvistične geografije (Tesnière 2022a: 15), ki je v začetku 20. stoletja dobivala pravi zagon. Njeni začetki segajo v zadnja desetletja 19. stoletja, ko je nemški jezikoslovec Georg Wenker leta 1878 izdelal prvi lingvistični atlas za nemščino, in sicer *Sprachatlas der Rhein-Provinz nördlich der Mosel und des Kreises Siegen*, dve leti pozneje pa je Jules Gilliéron neodvisno od Wenkerja izgotovil *Petit Atlas phonétique du Valais roman (sud du Rhône)* (1880). Oba raziskovalca sta svoje delo nadaljevala in izpopolnjevala metodo ter sprožila val raziskav jezikov z metodo lingvistične geografije (Lameli 2010: 574–579). Čeprav je obveljalo, da se je Tesnière pri metodologiji disertacije zgledoval po mode-

22 O Tesnièrju kot komparativistu in promotorju slovenske književnosti v Franciji gl. Smolej 2008.

23 Meillet naj bi sam odločal o temi in vsebini raziskav svojih študentov (Verdelhan Bourgade 2020: 270).

24 Meillet je na temo dvojine v indoevropskih jezikih objavil že več člankov in je bil mentor Alberta Cunyja, ki je v doktoratu *Le nombre duel en grec* (1906) preučeval dvojino v grščini (Tesnière 1925: VII).

25 Bergounioux (2024: 18) izpostavlja, da so teorije o prednjačenju nekaterih jezikov, narodov oz. držav na poti civilizacije povezane z legitimiranjem kolonialne ekspanzije.

lu *Lingvističnega atlasa Francije* (1902–1910) Julesa Gilliérona (prim. Kolarič 1954: 93; Nartnik 1994: 191), je Tesnière že pred odhodom v Ljubljano dobil širok vpogled v aktualno stanje lingvistične geografije, ki je v dvajsetih letih 20. stoletja segalo že daleč preko raziskav Julesa Gilliérona in njegovega sodelavca na terenu Edmonda Edmonta. Ko je Tesnière (2022a: 19–20) v uvodu v atlas razmišljal o gostoti mreže krajev za raziskavo dvojine, je kot primere navedel »različna dela iz lingvistične geografije, ki so nastala do danes«, med njimi poleg *Francoskega lingvističnega atlasa* (*Atlas linguistique de la France*) še druge atlase romanskih jezikov, pa tudi *Sprach-Atlas von Nord- und Mitteldeutschland* Georga Wenkerja iz leta 1910. S temi deli se je Tesnière skoraj zagotovo seznanil v Parizu, ko je obiskoval Gilliéronova predavanja iz dialektologije (prim. Bergounioux 2022: 123). Tesnière se je sicer res na več mestih v uvodu v atlas skliceval na Gilliéronovo metodo, ob tem pa tudi ugotavljal njeno neustreznost za slovenščino. Na teh izhodiščih je, tudi ob drugih zgledih, ki so mu bili na voljo, segmente lastne raziskave prilagajal slovničnim značilnostim slovenskega jezika in ciljem svoje raziskave slovenske skladnje.

5.1 Zasnova Tesnièrejeve raziskave: vprašalnica, mreža krajev, informanti

Kot je zapisal Rudolf Kolarič (1954: 60),²⁶ je Tesnière najprej zbiral narečno in historično gradivo za svoje delo brez posebne vprašalnice²⁷ in si je šele pozneje sestavil vprašalnico s 425 stavki. Tesnière v uvodu v atlas navaja Gilliéronovo vprašalnico, ki vsebuje kakih sto kratkih stavkov in številne izolirane besede, vendar pa izpostavlja, da vprašalnica za francoski jezik ni ustrezna za raziskavo slovenščine, ki ima bogat fleksijski sistem.²⁸ Ker je Tesnière želel pridobiti različne sklonске in spregatvene oblike, je sestavil, kot sam piše, kratke povedi ali elemente stavkov (Tesnière 2022a: 16), v katerih so po večini samostalniki, glagoli in zaimki uporabljeni v različnih dvojskih oblikah (sklanjatvenih, spregatvenih),²⁹ vsaka poved pa nudi gradivo za eno ali več različnih jezikovnih kart.

Kot je mogoče med vrsticami razbrati iz Tesnièrejevega uvoda v atlas (prim. Tesnière 2022a: 19–20), so mrežo krajev z gostoto en govor na 330 kvadratnih kilometrov, oblikovali tudi različni zunajjezikovni dejavniki, ko so dostopnost terena z vlakom ali razpoložljivost informantov oz. (ne)dostopnost raziskovalnega

26 Kolarič je bil v času Tesnièrejevega raziskovanja in delovanja v Ljubljani asistent lingvistične stolice na novoustanovljeni ljubljanski univerzi, tako rekoč njegov sodelavec.

27 Prim. v nadaljevanju zapis za Podkrnos/Gurnitz (20).

28 Deloma je bila tudi vprašalnica za *Francoski lingvistični atlas* sestavljena iz povedi, večinoma vprašalnih, kar bi vsaj deloma omogočalo analizo francoske skladnje, vendar se je skladenjska sestavina vprašalnice izgubila, ker so bile izdelane le besedne jezikovne karte na podlagi izsekov iz povedi (Dagnac 2018).

29 Na primer jezikovna karta 36 (*dve*) *peresi* je nastala na podlagi odgovorov informantov na vprašanje z zaporedno številko 247, *Dve dobri peresi*.

področja, za kar je avstrijska Koroška – ob Primorski, ki je po prvi svetovni vojni pripadla Italiji – vzorčen primer. Pri zbiranju gradiva na terenu je Tesnière sledil francoskemu zgledu, saj je sam zapisal vse točke³⁰ in informante na terenu prosil za prevod knjižne povedi v njihovo narečje. Dodatno je informante povprašal o lastnih opažanjih glede dvojine v njihovem narečju in jih zaprosil, da prosto pripovedujejo bodisi ljudsko pravljičo ali zgodbo bodisi opišejo delo na polju ali skrb za vinsko trto (Tesnière 2022a: 16–17). Posebnost Tesnièrejeve raziskave je tudi, da je poleg gradiva s terena, zbranega posebej za atlas, upošteval tudi dodatne vire, tj. vso predhodno literaturo, ki naj bi po njegovih besedah podkrepila njegova opažanja in potrdila, da ga je metoda, ki jo je uporabljal, pripeljala do pravih rezultatov (Tesnière 2022a: 26).³¹

6 KOROŠKA V TESNIÈRJEVEM ATLASU DVOJINE

Tesnière je v enem od uvodnih poglavij, v opisu geografske podobe področja raziskave, za Koroško podal sledeči opis:

Koroško na severni strani Karavank zamejuje dolina Drave in njenih pritokov. Pokrajine, kjer živijo Slovenci, so Ziljska dolina, Kanalska dolina, ki jo sestavljata dolini Bele in Ziljice, Rož ali Roška dolina (Rosenthal), ki vključuje Dravsko dolino med Karavankami in Horjanci,³² Celovško območje z Vrbskim jezerom (Wörthersee), Podjunsko dolino (Jauntal), ki je dolina Drave po pritoku Krke (Gurk) [...] (Tesnière 2022a: 42–43).

V poglavju *Dialekti in izoglose* povzema dotedanje narečne klasifikacije, kjer se je pri delitvi koroških narečij na junsko (podjunsko), rožansko in ziljsko podnarečje³³ skliceval na klasifikacijo Frana Erjavca v knjigi *Slovenci* iz leta 1923, ki seveda ni brez pomanjkljivosti, na katere opozarja tudi Tesnière. Pri pretresu zunajjezikovnih dejavnikov, ki oblikujejo narečno klasifikacijo, v zvezi z uvularnim

30 Za potovanja po slovenskem ozemlju mu je odobrila štipendijo Komisija za znanstvena in literarna potovanja in misije (*Commission des voyages et missions scientifiques et littéraires*).

31 Tesnière v monografiji o dvojini in v pismu Meilletu piše še o tretjem načinu zbiranja gradiva. Kot pravi, je v lokalnih časopisih objavil več oglasov, na katere je dobil pisne odgovore, zanimive z vidika dvojine (Tesnière 1925a: 12). Kot piše Tesnièrejeva vnukinja, je Tesnière objavil ženitni oglas, v katerem je prosil potencialne kandidatke, naj na dveh straneh opišejo svojo predstavo o življenju v dvoje (Bergounioux 2024: 23). V pismu Meilletu pa je Tesnière navedel, da bo v raziskavo vključil tudi pisni jezik, in kot primer navaja časopisne članke in pisma (Madray-Lesigne 1994: 244). Za zdaj ni bilo mogoče ugotoviti, če in kako je to gradivo tudi dejansko vključil v disertacijo.

32 Po današnjem zapisu Gure, pogorje med Dravo, Vrbskim jezerom in Celovško kotlino. Razprostranjenost Gur je opisal že Scheinigg (1882) v prispevku, ki ga je v raziskavi upošteval Tesnière. Scheinigg to področje imenuje »Hure« ali »na Hurah«, naseljence pa »Horjanci« (gl. Prunč – Karničar – Pfandl – Sellner 1981: 78).

33 V aktualni terminologiji koroška narečna skupina oz. koroška narečna ploskev ter podjunsko, rožansko in ziljsko narečje.

r omenja tudi slovenske govore iz Roža, »ki so od vseh koroških dialektov najbolj izpostavljeni nemškemu vplivu« (Tesnière 2022a: 42), ter kot primer vpliva nemščine na Koroškem navaja »množico izrazov tipa *hor držati*, ki so kalki iz nemščine (*aufhalten*)« (Tesnière 2022a: 47).

V enem od poglavij na kratko povzame zgodovino Koroške, ki je bila v času Tesnièrejeve raziskave še vedno pod težo koroškega plebiscita. V atlasu veliko bolj neposredno kot v pismu Meilletu izraža kritiko načina delovanja »velikih pet« v času sklepanja mirovnih pogodb in z dobrim poznavanjem slovenskega vidika navaja vzroke za izid plebiscita na Koroškem:

Pred letom 1866 so bile vse dežele, kjer se je govorilo slovensko, združene v eni državi, avstrijskem imperiju. Od leta 1918 pa je vse drugače – in mirovne pogodbe, ki jih je na splošno navdihnila ideja, da bi približale politične meje jezikovnim in etničnim mejam, so na tem področju dosegle paradoksalen rezultat in razdelile celotno ozemlje, ki je jezikovno in etnično pripadalo Slovencem, med tri države: slovansko Jugoslavijo, germansko Avstrijo in romansko Italijo. Po plebiscitu 1920, kjer so geografski, ekonomski in politični dejavniki, prestiž tradicije in strah pred neznanim prevladali nad jezikovnim in etničnim dejavnikom, je Avstrija dobila večji del slovenske Koroške s približno 60000 prebivalci slovanskega jezika in narodnosti. (Tesnière 2022a: 43)

V posebnem poglavju o germanskem vplivu na slovenski jezik najprej govori o germanizaciji na Koroškem od 9. stoletja dalje in omenja svoje bivanje na Koroškem v času plebiscita (Tesnière 2022a: 45), v nadaljevanju pa podrobneje podaja raznovrstne vzroke za hitro germanizacijo ter izpostavlja intenzivno germanizacijo po plebiscitu:

Nemščina je predvsem pomemben jezik kulture. Slovenci so jo tako v izobraženskih kot v gospodarskih krogih uporabljali kot naravni pomožni jezik, če so se želeli vključevati v evropsko ali svetovno okolje. Nemščina je tako pridobila prestiž, ki je ugodno vplival na njeno širjenje. Temu osnovnemu pogoju za germanizacijo so se pridružili še drugi, na primer šola in služenje vojaškega roka. Poleg tega pa predvsem volja avstrijske vlade in velike večine avstrijskega izobraženstva, katerega program je »očistiti« Koroško vsega, kar ni čisto nemško. Sredstva, ki se jih poslužujejo za doseg tega cilja, od leta 1900 naprej poskušajo znanstveno utemeljevati, kar je podvojilo njihovo učinkovitost. K ponemčevanju še dodatno prispeva dejavnost združenj, kot s[ta] »Schulverein« in »Südmark«, ki j[u] v zadnjem času podpira »Heimatsdienst«. Slovenci so leta 1886 ustanovili Družbo sv. Cirila in Metoda, da bi z ustanavljanjem vrtcev in osnovnih šol v obmejnih regijah, ki so še posebej jezikovno ogrožene, zadržali pritiske denacionalizacije, a kljub velikemu finančnemu vložku (več kot pol milijona kron na leto pred vojno) niso uspeli zadržati napredovanja ponemčevanja. Plebiscit leta 1920, ki je potekal v jugovzhodnem delu dežele, je osvetlil napredovanje germanizacije s 60 % avstrijskih glasov proti le 40 % slovenskih. Od takrat je Koroška padla pod germansko nadvlado in poteka ukinjanje zadnjih slovenskih šol, jezikovno ponemčevanje pa se nadaljuje z vso močjo. (Tesnière 2022a: 46)

Tesnière nikjer v opisih Koroške in prizadevanj njenih slovenskih prebivalcev ne govori o »nenapredni« ali »zaostali« civilizaciji, ampak kot vzroke za položaj Slovencev in slovenščine kritično izpostavlja prestiž nemščine, gospodarske vzroke,

načrtno germanizacijo, tudi z ukinjanjem slovenskih šol, ter poudarja trud Slovencev, da bi z izobraževanjem v slovenščini ohranili svojo identiteto.

6.1 Mreža krajev na Koroškem

Na Koroškem je Tesnière (1925b: 18) na podlagi izvora informantov in razpoložljive dialektološke literature določil 21 točk. Oštevilčenje točk³⁴ je z nekaj izjemami naraščajoče razporejeno od zahoda (Zilja in Kanalska dolina) do vzhoda današnje avstrijske Koroške (Podjuna). Začne se z Brdom (pri Šmohorju)/Egg bei Hermagor (8), sledita Potok (pri Štefanu na Zilji)/Bach (9) in Blače/Vorderberg (9a), kjer se končajo zilske točke na avstrijskem Koroškem, nato sledijo Žabnice (it. Camporosso in Valcanale) v Kanalski dolini (9b). Oštevilčenje se nadalje zaporedno nadaljuje od meje med Rožem in Ziljo (10) do Podjune, in sicer do Repelj/Replach (25) oz. številke 26.³⁵ V mreži krajev za atlas sledijo točke na področju koroških govorov v današnji Sloveniji, štajerske in panonske narečne ploskve, rezijanskega narečja primorske narečne ploskve ter gorenjske narečne ploskve. Med slednjimi sta navedeni tudi zadnji dve točki, ki ležita na današnjem avstrijskem Koroškem: Slovenij Plajberk/Windisch Bleiberg (64) (prim. Tesnière 1925b: 19) in Železna Kapla/Eisenkappel (68), pri čemer prva leži v Rožu, druga pa na področju obirskega narečja. Točke so dveh tipov: večina točk je krajevnih, to so posamezni kraji, tri »točke« pa zajemajo širše področje, od tega sta dve mejni področji (med Ziljo in Rožem ter med Rožem in Podjuno) in Vrbsko jezero. Za mejna področja je Tesnière gradivo črpal le iz literature (gl. poglavje Literatura za Koroško).

6.2 Informanti za Koroško

Tako kot za druga področja je Tesnière tudi za Koroško pridobil gradivo iz dveh virov: od informantov in iz literature. V uvodu v atlas v poglavju o izbiri informantov med drugim navaja, da so informanti, ki so se med šolanjem vračali ali se vračajo v »domačo hišo« in imajo izostren občutek za razmerje med narečnim in knjižnim, najboljši informanti. Pri tem je imel v mislih primarno informante na Notranjskem in v Istri, ki sta bili priključeni Italiji, »prav tako pa tudi na Koro-

34 Imena krajev v mreži in njihovo številčenje so navedeni v nadaljevanju. Dvojezična krajevna imena na današnjem dvojezičnem avstrijskem Koroškem navajamo v skladu z zapisi v delu *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem* (Zdovc 2010). Za boljše predstavo o zemljepisni umeščenosti kraja so ob uradnem imenu kraja po istem viru v oklepaju zapisane tudi podrobnejše zemljepisne uvrstitve. Tesnière (1925b) je nemška zemljepisna poimenovanja poleg slovenskih v atlasu navajal le izjemoma, in sicer le za imena dolin (*Gailthal*, *Rosenthal*, *Jaunthal*), območje ob Vrbskem jezeru (*Wörthersee*), Celovec (*Klagenfurt*) in Leše (*Lesach*, *Lessach*).

35 Točka 26 je meja med Podjuno in Mežiško dolino, vendar nima pripisanega niti dialektološkega vira niti informanta.

škem, ki zdaj pripada Avstriji«. (Tesnière 2022a: 20–21). Sledi obrazložitev, zakaj pri teh informantov gradiva ni zbral na terenu:

V teh dveh državah, kjer je boj med rasami in jeziki še vedno močan, so strasti preveč razvnete, da bi lahko tam uspešno opravili anketo o slovanskih govorih. Skoraj vse informacije o dialektih, ki se govorijo zunaj meja Jugoslavije, smo tako zbrali v Ljubljani iz ust intelektualcev, ki izvirajo s teh območij. (Tesnière 2022a: 21)

Od skupno sedmih informantov za Koroško je Tesnière v atlasu poimensko navedel dva, Ivana Grafenauerja in Lamberta Ehrlicha, ostalih pet le po poklicu oz. statusu: adjutant v žandarmeriji, uradnik, dekla, študent in žandarjeva žena. Po podatkih iz zapuščine Luciena Tesnièrja, ki jo hrani Rokopisni oddelek Narodne knjižnice Francije v Parizu,³⁶ je mogoče poklice informantov dopolniti in povezati z njihovimi imeni: Jožef Krajner, adjutant v žandarmeriji, je bil informant za Malošče pri Beljaku/Mallestig (11); Albin Ogris, 35-letni uradnik, informant za Kaplo ob Dravi/Kappel an der Drau (15) in Slovenji Plajberk/Windisch Bleiberg (64), oboje v Rožu; Matej Kužnik, 23-letni študent tehnike, informant za Dobro vas/Eberndorf (23), Velikovec/Völkermarkt (24) in Replje (pri Pliberku/Replach (25) v Podjuni. 32-letna Jerica Krajner, sicer žena adjutanta v žandarmeriji (informant za Malošče (pri Beljaku)/Mallestig) (prim. Tesnière 2022a: 21), je bila informantka za Železno Kaplo/Eisenkappel (68), ki se uvršča v obirsko narečje. V zapuščini je najti še podatek, da informantka izvira z Obirskega/Ebriach, in hišno ime Piskrnik, ni pa jasno, zakaj je uvrščena v (sosednjo) Železno Kaplo. Posebej zanimivi so podatki za informantko za Podkrnos/Gurnitz (20) v Celovski kotlini, Katarino Vidovic. Tesnière jo v atlasu navaja kot deklo, staro okrog 25 let,³⁷ ki je bila »anketirana pred metodo leta 1920,« pred sestavo vprašalnice. To je zagotovo tudi razlog, da je gradivo za to točko zapis ljudskih pesmi. Možno bi bilo, da je Tesnière gradivo za Podkrnos zapisal, ko je bil kot član plebiscitne komisije na Koroškem, saj je v Ljubljano prišel bodisi proti koncu leta 1920 ali verjetneje šele v začetku leta 1921.

Struktura informantov na Koroškem v primerjavi s povprečno sliko informantov izstopa, kar je posledica iskanja poti do podatkov za Koroško oz. prilagajanja razpoložljivi literaturi in informantom zaradi stroge ločnice med Avstrijo in Jugoslavijo, začrtane po plebiscitu. Medtem ko v skupnem naboru informantov izrazito prevladujejo študenti (skupno 24), je za Koroško anketiral le enega študenta. Na Koroškem sta tudi kar dva informanta od skupno štirih, ki predstavljajo izjeme v izboru informantov, in sicer adjutant in njegova žena, informanta

36 NAF 28026 Fonds Lucien Tesnière, I – Slovène, I 1 – Enquête slovène, Carinthie, zv. 70–74. Za podatke iz Tesnièrjeve zapuščine se najlepše zahvaljujem Mihi Sušniku.

37 Približna navedba starosti nakazuje, da Tesnière takrat še ni sistematično popisal podatkov o informantki.

iz vojske, kakršnim se je Tesnière načeloma izogibal (prim. Tesnière 2022a: 21). Na Koroškem je Tesnière tudi pogosto kršil načelo, »da bo sodeloval le z informatorji, ki so rojeni v točkah, kjer je izvajal anketo, ali v njihovi najbližji okolici« (Tesnière 2022a: 20), saj je pri istem študentu zapisal vprašalnico za tri zemljepisno razmeroma oddaljene točke (Dobrla vas/Eberndorf, Velikovec/Völkermarkt, Replje (pri Pliberku)/Replach), pri uradniku za dve rožanski točki in pri Lambertu Ehrlichu za dve zilijski točki. Delež informantk v primerjavi z informanti je za Koroško nekoliko višji (28 odstotkov) od povprečja (20 odstotkov).

Oba poimensko navedena informanta sta bila profesorja, strokovnjaka za zgodovino in etnologijo Koroške ter tudi koroška narečja. Zaradi situacije po plebiscitu sta se bila primorana umakniti z domače Koroške v Ljubljano.

6.2.1 Lambert Ehrlich

Lambert Ehrlich je bil rojen leta 1878 v Žabnicah v Kanalski dolini v današnji Italiji, obiskoval je gimnazijo v Celovcu, študiral teologijo v Innsbrucku ter krajši čas v Parizu (1902) in Rimu (1903), potem pa je bil leta 1903 v Innsbrucku promoviran v doktorja teologije. Iz Rima se je vrnil na Koroško, kjer je javno zagovarjal pravice Slovencev na Koroškem, ustanovil številna društva za krepitev slovenske kulture in izobraževanje Slovencev ter za krepitev pravic delavcev in pomoč revnim. Po študiju je bil nekaj tednov kaplan v Beljaku, v letih 1902–1912 je bil stolni kaplan in škofijski tajnik v Celovcu. V letih 1910–1918 je predaval v celovškem bogoslovju. Med prvo svetovno vojno je zaradi znanja slovanskih in drugih jezikov deloval v vojaških bolnišnicah v Celovcu, aprila 1918 je bil poslan v Galicijo in Bukovino med slovanske begunce iz Rusije. V letu 1920 se je Ehrlich, kot je opisano zgoraj, intenzivno vključil v pogajanja za koroško mejo, sprva v Milesovi komisiji in nato na mirovni konferenci v Parizu. V času konference je Tesnière v Parizu študiral ruščino in jezikoslovje, vendar lahko o morebitnih stikih med Tesnièrjem in Ehrlichom v tem času v Parizu le ugibamo. Junija 1920 je Tesnière s plebiscitno komisijo šel na Koroško, Ehrlich pa je ostal v Parizu, od koder se je javno vključil v plebiscitno kampanjo, in sicer z objavo v časopisu *Mir*,³⁸ v kateri je pozival Slovence, naj glasujejo za Jugoslavijo. Ehrlich je v Parizu nadaljeval študij in ga končal leta 1922 v Oxfordu. Po koncu študija je nastopil mesto predavatelja na Teološki fakulteti v Ljubljano, za katerega se je dogovoril že konec leta 1919. Tudi sicer so bile Ehrlichu kot vnetemu javnemu zagovorniku dodelitve Koroške Jugoslaviji in zaradi javnega poziva za glasovanje za Jugoslavijo na plebiscitu poti na Koroško tako ali drugače zaprte. 26. januarja 1922 je bil v Ljubljani izvoljen za rednega profesorja primerjalnega veroslovja in začel na fakulteti predavati jeseni 1922 (Osredkar 2019: 19–22, 27; Benedik 2002: 646–647;

38 Članek Opomin koroškim Slovincem za plebiscit je bil objavljen 5. in 6. oktobra 1920 (Perovšek 2002: 84).

Malle 2002: 18). Ehrlich in Tesnière sta torej približno tri leta sočasno prebivala v Ljubljani, anketo z Ehrlichom pa je Tesnière opravil šele leta 1924, tako rekoč tik pred vrnitvijo v Francijo,³⁹ in sicer za Žabnice, kjer se je Ehrlich rodil, pa tudi za Blače v današnji Avstriji.⁴⁰

6.2.2 Ivan Grafenauer

Ivan Grafenauer se je rodil 7. marca 1880 v slovenski družini v Veliki vasi pri Brdu pri Šmohorju na skrajnem zahodu Zilje, ob slovensko-nemški narodnostni meji. Na Brdu pri Šmohorju in nato v Beljaku je obiskoval osnovno šolo ter državno gimnazijo v Beljaku. Med študijem slovanske filologije v letih 1901–1904 na Dunaju se je med počitnicami vračal na Koroško in tam zbiral narečno in etnološko gradivo, neposredno po študiju pa je s podporo štipendije za študij koroških narečij, ki mu jo je priskrbel Vatroslav Jagić, njegov profesor na Dunaju, na terenu od Zilje do Podjune zbiral narečno-etnološko gradivo. Gradivo je neposredno po zbiranju le deloma objavil v dveh razpravah, v *Zum Accente im Gailthalerdialekte* leta 1905 in *O »Duhovni brambi«* in nje postanku leta 1907. Grafenauerjeva želja je bila, da zasede mesto profesorja zgodovine, slovenščine in nemščine na celovškem učiteljišču, s čimer bi lahko dejavno prispeval k razvoju kulturnega življenja med koroškimi Slovenci in s tem k odporu proti nemški asimilaciji na Koroškem, vendar so nemške koroške deželne oblasti poskrbele, da Grafenauer kot uveljavljeni slovenski znanstvenik in zavedni Slovenec mesta ni dobil. Tako je leta 1904 začel poučevati na gimnaziji v Kranju in se kasneje zaposlil na gimnaziji v Ljubljani. Leta 1917 je bil na Dunaju promoviran za doktorja, eno leto, 1920/21, ko je začel Tesnière predavati v Ljubljani, je Grafenauer poučeval na zagrebški univerzi, nato pa se je vrnil v Ljubljano in spet poučeval na srednji šoli (Grafenauer 1973: 240–256). Ko je bil Tesnière na ljubljanski univerzi, je bil Grafenauer profesor na I. (klasični) gimnaziji v Ljubljani. Tako kot Ehrlich je bil velik poznavalec koroške zgodovine, poleg tega pa je imel tudi obširno dialektološko gradivo o koroških narečjih, tako da si upamo trditi, da je k Tesnièrjevim dialektološkim raziskavam prispeval bistveno več kot zgolj odgovore na vprašalnico za Brdo pri Šmohorju. Verjetno ni naključje, da je Grafenauer članek o nemških izposojenkah v slovenščini, v katerega je vključil še dodatno koroško narečno gradivo, objavil leta 1923 (prim. Grafenauer 1923); sklepati je namreč mogoče, da je objavo članka spodbudilo ravno njegovo sodelovanje s Tesnièrjem.

39 Tik pred odhodom izvedena anketa po vprašalnici je po vsej verjetnosti razlog, da sta Ehrlichovi točki oštevilčeni z dodanima a in b (9a Blače/Vorderberg, 9b Žabnice, it. Camporosso), iz česar sklepamo, da sta bili vstavljeni naknadno, tj. po prvotni mreži krajev.

40 Ni bilo mogoče ugotoviti, kakšne povezave je imel Ehrlich z ziljskimi Blačami. Po podatkih v Malle (2002: 10–11) je rod Ehrlichovega očeta in matere izviral iz Kanalske doline. Mati, rojena Mikoš, je izhajala iz Ovčje vasi v Kanalski dolini, očetovi predniki pa so prišli v Kanalsko dolino iz Rateč in Bele Peči.

6.3 Literatura za Koroško

Tesnière je literaturo, iz katere je izpisoval gradivo za atlas, navedel v seznamu v monografiji *Oblike dvojine v slovenščini* (prim. Tesnière 1925a: 427–445). Viri za Koroško so iz 16. stoletja (Vetrinjska prisega) in iz obdobja od 18. do začetka 20. stoletja. Tesnière je za Koroško uporabil 11 virov, od tega štiri v dveh točkah in enega za štiri točke, dva vira (eno od Jarnikovih razprav in Brižinske spomenike) pa je vključil le v spremljevalno monografijo. Gradivo iz literature je Tesnière uvrstil k točkam v mreži krajev glede na izvor avtorja, ki je delo napisal, glede na krajevni izvor vira ali glede na zemljepisno uvrstitev gradiva v dialektoloških razpravah. V grobem lahko vire za Koroško uvrstimo v tri skupine, in sicer **(1)** dialektološke razprave, **(2)** slovnice in slovarji ter **(3)** razna besedila v koroških narečjih:

(1) Dialektološke razprave

- Razprava Urbana Jarnika *Obraz slovenskoga narčja u Koroškoj* (Jarnik 1842), v kateri je Jarnik obravnaval skoraj celo koroško narečno ploskev in določil tri glavna narečja: podjunsko, rožansko in ziljsko. Gradivo iz te razprave je Tesnière navajal le v monografiji kot »koroško« (npr. Tesnière 1925a: 399).
- Razprava *Obraz rožanskega narčja na Koroškem*, ki je izšla v več številkah v prvem (Scheinigg 1881) in drugem letniku (Scheinigg 1882) revije *Kres*.⁴¹ Vir je uvrščen v Borovlje/Ferlach (19), kjer se je Scheinigg rodil.
- Obe Grafenauerjevi že omenjeni razpravi, in sicer o naglasu v ziljskem narečju (Grafenauer 1905) in O »Duhouni brambi« in nje postanku (Grafenauer 1907). Iz razprave o naglasu je Tesnière črpal gradivo za Brdo pri Šmohorju/Egg bei Hermagor (8) v neposredni bližini Grafenauerjevega rojstnega kraja, in za mejo med Ziljo in Rožem (10), iz razprave o Duhovni brambi (več o razpravi spodaj) pa za kar pet točk: mejo med Ziljo in Rožem (10), mejo med Rožem in Podjuno (22), Kostanje (nad Vrbskim jezerom)/Köstenberg (13), področje okoli Vrbskega jezera (16) in Celovec/Klagenfurt (18).

(2) Slovnice in slovarji

- Slovnica Ožbalta Gutsmana *Windische Sprachlehre*, ki je prvič izšla leta 1777; Tesnière je upošteval šesto izdajo iz leta 1829, v kateri je Urban Jarnik v opombah navajal posebnosti ziljskega narečja. Posledično je slovnica Tesnièrju služila kot vir za Grabštajn/Grafenstein (21), kjer se je rodil Gutsman, in za Potok (pri Štefanu na Zilji)/Bach (9), kjer se je rodil Urban Jarnik.
- Slovensko-nemški slovar *Deutsch-windisches Wörterbuch* (1789) je tako kot slovnico napisal Ožbalt Gutsman, zato je umeščena v Grabštajn/Grafenstein (21).
- Slovenska slovnica Antona Janežiča, rojenega v Lešah pri Šentjakobu v Rožu

⁴¹ Tesnière navaja le letnik 1882.

(četrta izdaja iz leta 1869), v kateri Janežič primerjalno navaja koroške in druge narečne oblike, ki jih je Tesnière uporabil kot vir za Leše (pri Šentjakobu v Rožu)/Lessach (14).

- Karel Pečnik, tako kot Janežič rojen v Lešah/Lessach (14), je konec 19. stoletja izdal *Praktisches Lehrbuch der Slovenischen Sprache* [1890] za samostojno učenje slovenščine.⁴² V knjigi so med drugim predstavljene narečne značilnosti slovenščine »na primeru narečja Leš v Rožu« (Pečnik 1890: 107), kamor je gradivo uvrstil tudi Tesnière.

(3) Razna besedila v koroških narečjih

- Rokopisni prisežni obrazec vetrinjskega samostana za priče iz vrst podložnikov v sodnem protokolu cistercijskega samostana Vetrinj, nastal med letoma 1601 in 1609. Tesnière je imel na voljo prepis rokopisa, ki ga je leta 1885 objavil Jakob Sket v reviji *Kres*.⁴³ Gradivo je uvrščeno v Vetrinj pri Celovcu/Viktring (17).
- Tiskani koroški zbirki molitev za obrambo pred nesrečami in raznih zarotitev, Kolomonov žegen in Duhouna branua (Duhovna bramba). Tesnière je imel na voljo besedilo Kolomonovega žegna, ki ga je izdal Joža Glonar leta 1920 »v glavnem po prvem tisku« (Grafenauer 1943: 206),⁴⁴ medtem ko svojega vira za Duhovno brambo ne navaja.⁴⁵ Oba tiska sta nastala na osnovi različnih nemških in slovenskih predlog iz 17. in prve polovice 18. stoletja, ki so se med ljudmi širile s prepisovanjem, prirejanjem in prevajanjem (Grafenauer 1907: 15–16; Lausegger 2016: 41). Tesnière (1925a: 436), sklicujoč se na Grafenauerja (1907: 53), navaja, da je bil Kolomonov žegen natisnjen okrog leta 1790 in da naj bi ga prevedel znani koroški bukovník Andrej Šuster Drabosnjak, ter da je bila Duhovna bramba prevedena v rožansko narečje⁴⁶ in natisnjena okrog leta 1800. Na podlagi teh podatkov je Tesnière gradivo iz Kolomonovega žegna uvrstil v Drabosnje (pri Kostanjah)/Drabosenig (12), Drabosnjakov rojstni kraj, medtem ko gradivo iz Duhovne brambe v atlasu navaja za Rož, v monografiji pa dosledno kot »koroško« (npr. Tesnière 1925a: 130, 230). Grafenauer je sicer v svoji kasnejši razpravi leta 1943 nekatere svoje teze, med njimi tezo o Drabosnjaku kot avtorju in tezo o času natisa, zavrnil na podlagi novih lastnih raziskav in raziskav drugih ter novih najdb.

⁴² V isti zbirki so izšli še drugi podobni učbeniki za številne jezike.

⁴³ Obrazec hrani arhiv v Celovcu (prim. RRSS, Ms 099, v Ogrin 2022).

⁴⁴ Po podatkih iz literature so doslej znani trije natisi *Duhovne brambe* s Koroškega (okoli 1747, 1810 in 1820) (Grafenauer 1943: 264; Maurer-Lausegger 2016: 41) in dva natisa *Kolomonovega žegna* (okoli 1740 in ponatis 1830) (Grafenauer 1943: 264).

⁴⁵ Grafenauer (1907: 3) piše, da si je izvode *Kolomonovega žegna* in *Duhovne brambe* izposodil.

⁴⁶ Grafenauer (1907: 42) je zapisal še, da je v obeh besedilih viden tudi vpliv takratnega knjižnega jezika, v *Duhovni brambi* bolj kot v *Kolomonovem žegnu*.

- Dve krajši ljudski pripovedki iz Roža, ki ju je zapisal in objavil Janez Scheinigg leta 1882 v Kresu (Scheinigg 1882a). Tesnière (1925a: 442) v seznamu virov navaja, da sta zapisani v rožanskem narečju, in ju upošteva za celotno rožansko narečje, torej med mejo med ziljskim in rožanskim narečjem (10) in mejo med rožanskim in podjunskim narečjem (22).
- Le v monografiji navaja tudi primere iz Brižinskih spomenikov (npr. Tesnière 1925a: 180, 326), ki jih uvršča v koroški dialekt (Tesnière 1925a: 431).

Na Tesnièrjevem sicer izčrpnem seznamu virov pa nekaj gradiva za Koroško – z razlogom – tudi pogrešamo. Nikjer namreč ne navaja razprave *Die Assimilation im Rosenthaler Dialect*, v kateri avtor Janez Scheinigg (gl. Scheinigg 1882c) obravnava glasovje in skladnjo lastnega, rožanskega narečja in navaja številne narečne primere. Mogoče je razlog v tem, da je razprava izšla v letopisu državne gimnazije v Celovcu in ni bila ravno široko znana ali dostopna.⁴⁷ Prav zagotovo pa Tesnièrju niso bila dostopna Drabosnjakova tako tiskana kot rokopisna besedila. Prvo poglobljeno raziskavo o Drabosnjaku in njegovem knjižnem in rokopisnem opusu je opravil Franc Kotnik z disertacijo leta 1907, vendar večina Drabosnjakovih besedil, zlasti rokopisnih, v začetku 20. let še ni bila znana ali širše dostopna, poleg tega je v tem času o njegovem delu in avtorstvu kljub Kotnikovi poglobljeni disertaciji obstajalo bistveno več neznank kot danes.⁴⁸

Tesnière takrat še ni poznal klasifikacije slovenskih narečij ruskega raziskovalca Izmaila Ivanoviča Sreznjevskega,⁴⁹ ki je študiral in deloval na Univerzi v Harkovu v današnji Ukrajini in je od leta 1839 do 1842 opravljal raziskovalno pot po slovanskih deželah. Za Koroško sta Sreznjevskemu podatke iz lastnih filoloških in etnografskih raziskav posredovala Ziljana Urban Jarnik⁵⁰ in Matija Majar (Matičeto 1988). Prvi je slovenski javnosti klasifikacijo Sreznjevskega, ki je bila objavljena leta 1841 v *Žurnalu Ministerstva narodnago prosvěščenija* (Sankt Peterburg), predstavil Fran Ramovš leta 1931 v *Dialektološki karti slovenskega jezika*, prvi znanstveni klasifikaciji slovenskih narečij.

47 Te razprave ne citira niti Grafenauer v svoji razpravi iz leta 1907, kjer pa se sklicuje na Scheiniggovo objavo iz *Kresa*.

48 O odkrivanju Drabosnjakovega opusa gl. Maurer-Lausegger 2018.

49 Sreznjevski je v prvi klasifikaciji slovenskih narečij leta 1841 v članku v ruskem časopisu določil skupno 18 narečij, od tega na Koroškem ziljsko na Zilji, rožansko v Rožu in zabelsko (danes podjunsko) narečje v Podjuni (Ramovš 1931: 15–18).

50 V kontekst raziskave Sreznjevskega se uvršča tudi omenjena Jarnikova razprava iz leta 1842.

7 SKLEPNE UGOTOVITVE

V prispevku smo skušali uvodoma prikazati širšo sliko politično-družbene situacije povojne Evrope in današnje avstrijske Koroške neposredno pred obdobjem, ko se je Tesnière kot tolmač na terenu pridružil mednarodni plebiscitni komisiji. V skladu z naravnostjo francoskih predstavnikov, da so prisluhnili slovenskemu vidiku zgodovinske in aktualne situacije na južnem Koroškem – čeprav so se pri končnih odločitvah podredili drugim vidikom in interesom –, je Tesnière dejansko uvidel situacijo na Koroškem s »slovanskega stališča«. Pri prebiranju odlomkov, ki jih je Tesnière v uvodu v atlas zapisal o Koroški, zlasti o ravnanju velesil pri določanju povojnih mej, razlogih za izid plebiscita in intenzivni germanizaciji pred plebiscitom in po njem, se moramo zavedati, da so bili Tesnièrejevi kritični, neposredni in čisto nič diplomatski zapisi namenjeni članom komisije za doktorat ter na splošno znanstvenikom in drugim v Franciji, ne že informiranim o tem vprašanju v Sloveniji. Če v tej luči ugledamo njegovo jasno kritiko ravnanja Avstrije, med drugim glede obdobja po plebiscitu, in posredno tudi Francije kot pomembnega člana pri sklepanju mirovnih pogodb, se Tesnière pokaže kot oseba, ki je tudi pred avtoritetami jasno izražala svoje mnenje.

V skladu s Tesnièrejevo neodvisnostjo in samostojnostjo, ki naj bi ga celo stala mesta na pariški univerzi (Madray-Lesigne 1994: 246; Verdelhan Bourgade 2020: 270), velja tudi poudariti, da se je Tesnière v stiku s Slovenci osvobodil vpliva v Franciji in tudi širše razširjenih hipotez o Slovencih kot narodu na nižji stopnji civilizacije, ki niso temeljile na znanstvenih dejstvih. Kot je razbrati iz Tesnièrejevih pisem Meilletu, je Tesnière ravno v Ljubljani ugotavljal, da mora zavračati vnaprejšnje predpostavke o delovanju in strukturi jezikov ter vedno izhajati iz opazovanja dejstev, saj predpostavke o dvojini niso sovpadale z njegovimi opažanji na terenu (Madray-Lesigne 1994: 244). Tesnière je Meilletevo tezo o povezavi med ohranjanjem dvojine in stopnjo razvoja civilizacije problematiziral tudi v uvodu v monografijo *Oblike dvojine v slovenščini*. Tam piše, da se načeloma sicer strinja z mentorjem, da je izginjanje dvojine mogoče razložiti z razvojem civilizacije, vendar pa takoj v nadaljevanju o Slovencih piše kot o inteligentnem in civiliziranem narodu in meni, da je s tega vidika pojmovanje, da je ohranjenost dvojine znak zaostale civilizacije, očitna anahronija. Ravno to opažanje naj bi ga tudi motiviralo, da je sledil ideji svojega mentorja, da razišče dvojino v slovenščini (Tesnière 1925: IX; Bergounioux 2024: 25). Po Bergouniouxu (2024: 28) je Tesnière v nasprotju z Meilletom opozoril, da so vsi sistemi enakovredni in da je izgubljanje dvojine posledica različnih izmenjav in interakcij in ne zaostalosti civilizacije.

Tesnière je na ljubljanski univerzi deloval v obdobju, ko se je na Slovenskem vzpostavljala slovenistika kot znanost. Trditev, da je Tesnière na področju dialektologije oral ledino, bi bila pretirana, saj je imel na voljo že razmeroma

veliko gradiva, na katero se je oprl pri svoji raziskavi, o čemer ne nazadnje priča tudi njegov obsežni seznam virov. Nedvomno pa je pionir lingvističnogeografske metode v slovenskem jezikoslovju, pri čemer metode ni neposredno prenesel iz že obstoječih atlasov, ampak je moral pri zasnovi upoštevati posebnosti slovenskega jezika, prilagoditi vprašalnico raziskavi slovenske skladnje in premostiti za raziskavo slovenščine kot celote neugodno meddržavopolitično situacijo. Ugotovimo lahko, da je Tesnière kljub oviram, ki jih je pri raziskovanju dvojine v slovenskih koroških narečjih imel zaradi meje, začrtane po plebiscitu leta 1920, v največji možni meri izčrpal razpoložljive vire. Čeprav sta izbiro točk na Koroškem usmerjali literatura in razpoložljivost informantov, lahko ugotovimo, da je razporeditev točk na Koroškem enakomerna, uravnotežena tudi z določitvijo širših (npr. Vrbsko jezero oz. njegova okolica) in mejnih območij med narečji. Poleg tega sta bila dva njegova koroška informanta odlična strokovnjaka za zgodovino in etnologijo Koroške ter njena narečja. Z Ehrlichom ju je med drugim povezovala izkušnja Pariške mirovne konference in dogajanja ob njej, z Grafenauerjem pa zbiranje dialektološkega gradiva in zanimanje za jezikoslovna vprašanja. Iz poznavanja koroške situacije je izhajalo tudi Tesnièrjevo kasnejše zanimanje za vprašanja političnega statusa maternega jezika, čemur pa se ni imel priložnosti posvetiti (Madray-Lesigne 1994: 246). V zvezi s pomenom Tesnièrjeve doktorske raziskave slovenske dvojine v evropskem jezikoslovju velja omeniti, da je bil Tesnière edini francoski slavist, ki je bil pred drugo svetovno vojno sopotnik članov Praške šole in je na enem od srečanj leta 1927 predaval o dvojini in lingvistični geografiji (Comtet 2021: 116, po Bergounioux 2024: 28).

Za dodatno osvetlitev koroškega gradiva in Tesnièrjevih ugotovitev glede dvojine v koroških narečjih bo nujna podrobnejša preučitev samih jezikovnih kart in monografije, ki bo lahko med drugim pokazala, kolikšen vpliv je med drugim imelo na rezultate raziskave napačno pripisano avtorstvo Drabosnjaku. Z metodološkega vidika bo zanimiva primerjava z njegovim pristopom k zahodnim slovenskim narečjem, katerih govorniki so po prvi svetovni vojni postali državljani Italije. Že iz delne predstavitve Tesnièrjeve korespondence, ki jo hrani Narodna knjižnica Francije v Parizu (v Madray-Lesigne 1994), lahko razberemo, da so Tesnièrjeva pisma bogat, a še neizčrpan vir za razumevanje njegovega odnosa do Koroške, tako pisma mentorju Meilletu kot dopisovanje z Aleksandrom Isačenkem, ki je v tridesetih letih 20. stoletja na Koroškem zbiral gradivo za raziskave podjunskega in rožanskega narečja ter med drugim podal opis sociolingvistične situacije na dvojezičnem Koroškem. V omenjenem prispevku o Tesnièrjevi korespondenci je objavljen odlomek iz pisma soborcu iz vojske, 27. novembra 1931, ob razpravi o prevodu Župančiča. V delu pisma Tesnière dobrih dvajset let po plebiscitu razmišlja tudi o negotovi usodi slovenske skupnosti na Koroškem:

Ko gre za večni boj med dvema velikima narodoma, kot sta Francija in Nemčija, konflikt v sebi nima veliko človeškega. V igri so namreč predvsem ekonomski interesi. Porazenci na obeh straneh so mrtvi, zmagovalci pa prodajalci v delikatesi. V vsem tem ni veliko filozofije. Ko pa gre za boj med Slovenci in Nemci, gre vsaj na slovenski strani za vprašanje življenja in smrti. Ali bodo ti ljudje uspeli rešiti svojo jezikovno in kulturno dediščino iz primeža germanizacije, ki jih želi zadušiti? V tem je tragedija zasledovane živali, preganjanega jelena, labodjega speva. In priznam, da kljub vsemu simpatiziram s tistimi, ki ne želijo umreti – in imajo prav –, ker je smrt zlo in edino resnično dobro, okoli katerega moramo splesti svoje življenje, je življenje. (Madray-Lesigne 1994: 248)

ARHIVSKI VIR

NAF 28026 Fonds Lucien Tesnière, I – Slovène, I 1 – Enquête slovène, Carinthie, zv. 70–74.

LITERATURA

- Benedik 2002** = Metod Benedik, Lambert Ehrlich za slovenski narod, v: Lambert Ehrlich – Metod Benedik, *Lambert Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20; Ehrlichova spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 (za objavo pripravila Marija Vrečar); Metod Benedik: Lambert Ehrlich za slovenski narod*, Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkev pri Teološki fakulteti Univerze, 2022 (*Acta ecclesiastica Sloveniae* 24), 641–688.
- Bergounioux 2022** = Gabriel Bergounioux, Lucien Tesnière (1893–1954): du slovène à la syntaxe structurale, v: *L'Œuvre de Lucien Tesnière: lectures contemporaines*, ur. F. Neveu – A. Roig, Berlin: de Gruyter, 2022, 121–134.
- Bergounioux 2024** = Gabriel Bergounioux, Le duel entre Meillet et Tesnière, v: *Insights into the History of Linguistics: Selected Papers from ICHoLS XV*, ur. Maria Paola Tenchini – Savina Raynaud, Milano – Udine: Mimesis International, 2024, 13–30.
- Chevalier 1997** = Jean-Claude Chevalier, Trubetzkoy, Jakobson et la France, 1919–1939, v: *Jakobson entre l'Est et l'Ouest*, ur. Françoise Gadet – Patrick Sériot, Lausanne: Université de Lausanne, Institut de Linguistique et des Sciences du Langage, 1997 (*Cahiers de l'ILSL* 9), 33–46.
- Comtet 2021** = Roger Comtet, L'histoire de la science du langage et la didactique des langues, *Cahiers du CLSL* 65 (2021), 105–131.
- Dagnac 2018** = Anne Dagnac, SyMiLa and the *Atlas linguistique de la France*: a tool for the study of Gallo-Romance syntax, *Glossa: a journal of general linguistics* 3.1 (2018). DOI: <https://doi.org/10.5334/gjgl.543>.
- Ehrlich 2002** = Ehrlich Lambert, Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20, v: Lambert Ehrlich – Metod Benedik, *Lambert Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20; Ehrlichova spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 (za objavo pripravila Marija Vrečar); Metod Benedik: Lambert Ehrlich za slovenski narod*, Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkev pri Teološki fakulteti Univerze, 2002 (*Acta Ecclesiastica Sloveniae* 24), 53–618.
- Grafenauer 1905** = Ivan Grafenauer, Zum Accente im Gailthalerdialekte, *Archiv für slavische Philologie* 27 (1905), 195–228.
- Grafenauer 1907** = Ivan Grafenauer, O »Duhovni brambi« in nje postanku, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 4 (1907), 1–70.
- Grafenauer 1923** = Ivan Grafenauer, Naglas v nemških izposojenkah v slovenščini: donesek k zgodovini slovenskega naglasa, *Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede* 1 (1923), 358–391.
- Grafenauer 1943** = Ivan Grafenauer, »Duhovna bramba« in »Kolomonov žegen« (*Nove najdbe in izsledki*), Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti, 1943.
- Grafenauer 1970** = Bogo Grafenauer, Slovenska Koroška v diplomatski igri leta 1919, v: *Koroški plebiscit: razprave in članki*, ur. Janko Pleterski – Lojze Ude – Tone Zorn, Ljubljana: Slovenska matica, 1970, 295–375.

- Grafenauer 1973** = Bogo Grafenauer, Življenje in delo, v: Ivan Grafenauer, *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*, Celje: Mohorjeva družba, 1973, 225–309.
- Griesser Pečar 2010** = Tamara Griesser Pečar, *Die Stellung der slowenischen Landesregierung zum Land Kärnten 1918–1920*, Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva družba, 2020.
- Griesser Pečar 2013** = Tamara Griesser Pečar, Koroški plebiscit, v: *Poslednje ustoličenje na Gosposvetskem polju 1414: zbornik člankov*, ur. Borut Korun, Ljubljana: Svetovni slovenski kongres = Slovenian World Congress, 2013, 127–135.
- Jarnik 1842** = Urban Jarnik, Obraz slovenskoga narečja u Koruškoj, *Kolo* (Zagreb) 1 (1842), 41–57.
- Kahane – Osborne 2015** = Sylvain Kahane – Timothy Osborne, Translators' Introduction, v: Lucien Tesnière, *Elements of Structural Syntax*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2015, xxix–lxxiii.
- Kenda-Jež 2017** = Karmen Kenda-Jež, Baudouin de Courtenay, Jan Ignacy Niecisław (1845–1929), v: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi136088/#novi-slovenski-biografski-leksikon>; izvirna objava v: *Novi Slovenski biografski leksikon* 2, ur. Barbara Šterbenc Svetina idr., Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2017.
- Kolarič 1954** = Rudolf Kolarič, Lucien Tesnière, v: *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 5: 1952–1953, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1954, 92–94.
- Kranjec 1980** = Marko Kranjec, Tesnière, Lucien (1893–1954), v: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi695060/#slovenski-biografski-leksikon>; izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon* 4, ur. Alfonz Gspan idr., Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1980–1991, 66–67.
- Lameli 2010** = Alfred Lameli, Linguistic atlases – traditional and modern, v: *Language and space: an international handbook of linguistic variation 1: theories and methods*, ur. Peter Auer – Jürgen Erich Schmidt, Berlin – New York: de Gruyter Mouton, 2010 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft = Handbook of linguistic and communication science 30.1), 567–592.
- Madray-Lesigne 1994** = Françoise Madray-Lesigne, Lucien Tesnière et la Slovénie à travers sa correspondance, *Linguistica* 34.1 (1994), 243–249.
- Malle 2002** = Avguštin Malle, Ehrlichov rod in koroška leta Lamberta Ehrlicha, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj, Celje: Mohorjeva družba, 2002, 9–22.
- Marès 1983** = Antoine Marès, Puissance et présence culturelle de la France: l'exemple du Service des Œuvres françaises à l'Étranger dans les années 30, *Relations Internationales* 33 (1983), 65–80.
- Matičetov 1988** = Milko Matičetov, Sreznevskij, Izmail Ivanovič (1812–1880), v: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi946530/#primorski-slovenski-biografski-leksikon>; izvirna objava v: *Primorski slovenski biografski leksikon* 3, ur. Martin Jevnikar, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1986–1989, 438–440.
- Maurer-Lausegger 2016** = Herta Maurer-Lausegger, Koroško bukovništvo skozi čas, *Jezik in slovo* 61.3–4 (2016), 35–48.
- Maurer-Lausegger 2018** = Herta Maurer-Lausegger, Avtografi ljudskih iger Andreja Schusterja – Drabosnjaka, eniga pavra v Korotane, v: *Starejši mediji slovenske književnosti: rokopisi in tiski*, ur. Damjan Huber – Urška Perenič – Aleksander Bjelčević, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2018 (Obdobja 37), 45–53.
- Moder 1990** = Janko Moder, Jeras, Sidonija, v: *Enciklopedija Slovenije* 4: *Hac–Kare*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990.
- Nartnik 1994** = Vladimir Nartnik, Oblikovje slovenske dvojine v Jezikovnem atlasu L. Tesniera, *Slavistična revija* 42.2–3 (1994), 191–194.
- Ogrin 2022** = Matija Ogrin (ur.), *Register rokopisov slovenskega slovstva*, RRSS 099: Prišežni obrazec vetrinjskega samostana, ZRC SAZU, 2022, https://rrss.manuscripta.zrc-sazu.si/rrss_ms_099 [2025-8-19].
- Osojnik 2018** = Janez Osojnik, *Velika Britanija in Koroška 1918–1920*, magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2018, <https://dk.um.si/Dokument.php?id=128788&lang=slv>.

- Osredkar 2019** = Mari Jože Osredkar, Profesor dr. Lambert Ehrlich, *Učitelji Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze v Ljubljani*, Ljubljana: Teološka fakulteta, 2019 (Acta Ecclesiastica Sloveniae 41), 17–44.
- Perovšek 2002** = Jurij Perovšek, Ehrlich in pariška mirovna konferenca 1919–1920, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj, Celje: Mohorjeva družba, 2002, 59–85.
- Pleterski 1990** = Janko Pleterski, K zgodovinskimi okoliščinam bojev in plebiscita na Koroškem v letih 1918–1920, *Sodobnost* 38.8–9 (1990), 825–848.
- Pleterski 2003** = Janko Pleterski, *Koroški plebiscit 1920: poskus enciklopedične razlage gesla o koroškem plebiscitu = Kärntner Volksabstimmung 1920*, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2003.
- Priestly 2005** = Tom Priestly, Povezave med poročili Milesove misije in odločitvijo mirovne konference v Parizu za plebiscit na Koroškem leta 1919. Kakšen dokaz so poročila sama?, *Prispevki za novejšo zgodovino* 45.1 (2005), 1–21.
- Prunč – Karničar – Pfandl – Sellner 1981** = Erich Prunč – Ludwig Karničar – Heinrich Pfandl – Alfred Sellner, Vorschläge und Beiträge zur Inventarisierung der sloweischen Volkssprache in Kärnten, v: *Lexikalische Inventarisierung der slowenischen Volkssprache in Kärnten: Grundsätzliches und Allgemeines*, ur. Stanislaus Hafner – Erich Prunč, Graz: Institut für Slavistik der Universität, 1980 (Slowenistische Forschungsberichte 1), 59–136.
- Rahten 2011** = Andrej Rahten, Wilsonova srečanja in razhajanja s Slovenci = Les rencontres et les différends entre Wilson et les Slovènes, v: *Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev = Les cinq grands et la création du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes*, ur. Andrej Rahten – Janez Šumrada, Loka pri Mengšu: Center za evropsko prihodnost = Centre pour l'avenir européen – Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti = Centre de la recherche scientifique de l'Académie slovène des sciences et des arts, 2011, 195–219, 437–466.
- Ramovš 1931** = Fran Ramovš, *Dialektološka karta slovenskega jezika*, Ljubljana: Rektorat Univerze kralja Aleksandra I., 1931.
- Scheinigg 1881** = Janez Scheinigg, Obraz rožanskega razrečja na Koroškem, *Kres* 1 (1881), 412–415, 459–465, 525–527, 561–563, 617–621, 663–667.
- Scheinigg 1882a** = Janez Scheinigg, Obraz rožanskega razrečja na Koroškem, *Kres* 2 (1882), 427–431, 475–479, 529–532, 582–585, 628–630.
- Scheinigg 1882b** = Janez Scheinigg, Dve narodni z Rožanskega, *Kres* 2 (1882), 207.
- Scheinigg 1882c** = Johann Scheinigg, Die Assimilation im Rosenthaler Dialect: ein Beitrag zur kärntner-slovenischen Dialectforschung, *XXXII. Programm des k. k. Staats-Gymnasiums zu Klagenfurt*, 1882, 5–27.
- Schlamberger Brezar 2011** = Mojca Schlamberger Brezar, Uvod k prevodu Tesnièrejevega Atlasa dvojine, v: Lucien Tesnière, *Lingvistični atlas za študij dvojine v slovenščini*, Ljubljana: Založba Univerze, 2022, 5–9.
- Skubic 2010** = Mitja Skubic, *Romanistika na Slovenskem*, Ljubljana: Znanstvena založba Univerze v Ljubljani, 2010.
- Smolej 2008** = Tone Smolej, Lucien Tesnière in slovenska primerjalna književnost, v: *Primerjalna književnost v 20. stoletju in Anton Ocvirk*, ur. Darko Dolinar – Marko Juvan, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, 103–112.
- Sretenović 2011** = Stanislav Sretenović, Francija in ustanovitev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev = La France et la fondation du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, v: *Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev = Les cinq grands et la création du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes*, ur. Andrej Rahten – Janez Šumrada, Loka pri Mengšu: Center za evropsko prihodnost = Centre pour l'avenir européen; Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti = Centre de la recherche scientifique de l'Académie slovène des sciences et des arts, 2011, 15–51.
- Tesnière 1925a** = Lucien Tesnière, *Les formes du duel en slovène*, Paris: Librairie ancienne Honoré Champion, 1925.
- Tesnière 1925b** = Lucien Tesnière, *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*, Paris: Librairie ancienne Honoré Champion, 1925.

- Tesnière 1995 [1937]** = Louis Tesnière [1937], *Curriculum vitae de Monsieur Tesnière. 1893–1914*, v: *Lucien Tesnière aujourd'hui: actes du Colloque international C.N.R.S. URA 1164 – Université de Rouen 16–17–18 novembre 1992*, ur. Françoise Madray-Lesigne – Jeannine Richard-Zappella, Paris – Louvain: Société pour l'information grammaticale – Peeters, 1995, 410–412.
- Tesnière 2022a** = Lucien Tesnière, *Lingvistični atlas za študij dvojine v slovenščini*, prev. Mojca Schlamberger Brezar, Ljubljana: Založba Univerze, 2022.
- Tesnière 2022b** = Marie-Hélène Tesnière, Préface: Lucien Tesnière (1893–1954), v: *L'œuvre de Lucien Tesnière: lectures contemporaines*, ur. Franck Neveu – Audrey Roig, Berlin – Boston: de Gruyter, 2022, IX–XVII.
- Verdelhan Bourgade 2020** = Michèle Verdelhan Bourgade, Lucien Tesnière, professeur de linguistique à Montpellier de 1937 à 1954: l'aventure d'une grammaire, *Bulletin de l'Académie des Sciences et Lettres de Montpellier* 51, Montpellier: Académie des Sciences et Lettres de Montpellier, 2020, 267–281.
- Vrečar 2002** = Marija Vrečar, Uvodna razprava, v: Lambert Ehrlich – Metod Benedik, *Lambert Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20; Ehrlichova spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 (za objavo pripravila Marija Vrečar); Metod Benedik: Lambert Ehrlich za slovenski narod*, Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze (Acta ecclesiastica Sloveniae 24), 2002, 17–52.
- Zdovc 2010** = Pavel Zdovc, *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem: razširjena izdaja = Die slowenischen Ortsnamen in Kärnten: erweiterte Auflage*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2010 (Razprave 21).

SUMMARY

Lucien Tesnière and Carinthian Slovenian Dialects

Lucien Tesnière acquired numerous language skills in France and several European countries. After the First World War, he continued his studies in Paris, influenced by Antoine Meillet and Jules Gilliéron. Meillet suggested that Tesnière study the dual in Slovenian. From June to the second half of October 1920, Tesnière accompanied the French delegation in Carinthia as an interpreter, observing the events surrounding the plebiscite and familiarizing himself with the history and situation of the Slovenians in Carinthia. Shortly afterward, he took up a position as a French teacher in Ljubljana and began investigating the dual. He adapted the method of linguistic geography, as he had studied it in Gilliéron's and other atlases of Romance languages and German, to Slovenian and the aims of his research. For Slovenian dialects in Austrian Carinthia, he identified twenty-one points (including the border and wider areas) and informants from Carinthia that were living in Ljubljana at the time because he was unable to conduct field research in Carinthia. Lambert Ehrlich (for Camporosso in the Canale Valley and Vorderberg) and Ivan Grafenauer (for Egg bei Hermagor and dialect boundaries) stand out among his informants. The literature, which was an additional source of material, includes dialectology articles, grammars, and dictionaries, as well as various texts in Slovenian Carinthian dialects. With his research, Tesnière introduced linguistic geography into Slovenian linguistics and rejected assumptions about the connection between the preservation of the dual form and cultural backwardness.